

101/7/A/2013

WYROK

z dnia 22 października 2013 r.

Sygn. akt SK 14/11*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Stanisław Rymar – przewodniczący

Stanisław Biernat – sprawozdawca

Wojciech Hermeliński

Leon Kieres

Marek Kotlinowski,

protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem skarżącej oraz Sejmu, Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich, na rozprawie w dniu 22 października 2013 r., połączonych skarg konstytucyjnych:

- 1) Anny Nowikowskiej o zbadanie zgodności art. 357 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie, w jakim wyklucza sporządzenie uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, na które nie przysługuje środek zaskarżenia tj. postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika, co uniemożliwia stronie zapoznanie się z motywami jakimi kierował się sąd wydając orzeczenie, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) Wiesławy Mirosław o zbadanie zgodności art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 766 w związku z art. 13 § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim obowiązek sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, a oddalającego skargę na czynność komornika sądowego warunkowany jest tym, czy stronie przysługuje środek zaskarżenia, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji oraz z preambułą Konstytucji w zakresie zapewnienia rzetelnego działania instytucji publicznych, do których należą sądy w sprawach obywateli i z art. 31 ust. 3 Konstytucji,

orzeka:

Art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

* Sentencja została ogłoszona dnia 3 grudnia 2013 r. w Dz. U. poz. 1427.

Ponadto p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417, z 2009 r. Nr 56, poz. 459 i Nr 178, poz. 1375, z 2010 r. Nr 182, poz. 1228 i Nr 197, poz. 1307 oraz z 2011 r. Nr 112, poz. 654) **umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.**

UZASADNIENIE

I

1.1. W skardze konstytucyjnej z 8 kwietnia 2011 r. Anna Nowikowska (dalej: pierwsza skarżąca) wniosła o stwierdzenie, że art. 357 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.; dalej: k.p.c.) w zakresie, w jakim wyklucza sporządzenie uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, na które nie przysługuje środek zaskarżenia, tj. postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika, co uniemożliwia stronie zapoznanie się z motywami, jakimi kierował się, sąd wydając orzeczenie, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji.

1.2. Skarga konstytucyjna została złożona na tle następującego stanu faktycznego. Skarżąca, 9 lutego 2010 r., złożyła skargę na czynności komornika z 29 stycznia 2010 r., zarzucając naruszenie art. 770 k.p.c. oraz § 6 pkt 4 w związku z § 11 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348). Sąd Rejonowy w Olecku postanowieniem z 31 marca 2010 r. oddalił skargę. Następnie 20 kwietnia 2010 r. skarżąca złożyła wniosek o doręczenie uzasadnienia tego postanowienia. Postanowieniem z 10 maja 2010 r. Sąd Rejonowy w Olecku odmówił sporządzenia uzasadnienia. Pełnomocnik skarżącej złożył zażalenie na wskazane postanowienie, które Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił postanowieniem z 3 grudnia 2010 r., powołując w motywach rozstrzygnięcia art. 357 § 2 oraz art. 13 § 2 k.p.c.

1.3. Skarżąca, uzasadniając zarzut naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji, wskazała, że prawo do uzasadnienia orzeczenia sądowego jest komponentem konstytucyjnego prawa do sprawiedliwego i rzetelnego rozpatrzenia sprawy przez niezawisły sąd. Minimalne wymogi rzetelnej procedury wyznacza z jednej strony nakaz podmiotowego traktowania uczestników postępowania, a z drugiej zakaz arbitralnego postępowania sądu. Gwarancję braku arbitralności stanowią: udział zainteresowanych podmiotów w postępowaniu, zasada jawności postępowania oraz wydawanie rozstrzygnięć zawierających rzetelne, weryfikowalne uzasadnienie. Skarżąca wymieniła również funkcje, które pełnią uzasadnienia orzeczeń, wskazując, że „znajdują one zakotwiczenie w konstytucyjnych zasadach i wartościach”.

Skarżąca podkreśliła, że wydane w jej sprawie postanowienie oddalające skargę na czynności komornika zostało wydane w składzie jednoosobowym, na posiedzeniu niejawnym, czyli bez możliwości udziału stron. Z kolei na podstawie art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c. odmówiono skarżącej uzasadnienia treści orzeczenia. Przepis ten – zdaniem skarżącej – narusza konstytucyjny standard rzetelnego prowadzenia postępowania. Brak wymagania sporządzenia uzasadnienia uniemożliwia jakąkolwiek kontrolę prawidłowości rozumowania sądu, dając przyzwolenie na arbitralność działania sądu. Ryzyko arbitralności zwiększa to, że orzeczenie wydawane jest przez jednego sędziego.

Zdaniem skarżącej, zarzut naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji związany jest z naruszeniem wynikających z art. 2 Konstytucji: zasady jawności działania władzy publicznej, zasady przyzwoitej legislacji oraz zasady zaufania do państwa i tworzonego przez nie prawa. Przewidziane w kwestionowanym przepisie ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności są nieproporcjonalne do ciężarów, jakie przepis ten nakłada na obywatela, a tym samym – w ocenie skarżącej – naruszają również art. 31 ust. 3 Konstytucji. Zasada ekonomii procesowej nie może pozbawiać strony możliwości skontrolowania orzeczenia sądu. Skarżąca podkreśliła, że skoro ustawodawca przyznał prawo do złożenia skargi na czynności komornika, to postępowanie wszczęte w wyniku złożenia takiego środka musi odpowiadać zasadom rzetelnego procesu.

2.1. W skardze konstytucyjnej z 13 lutego 2012 r. Wiesława Mirosław (dalej: druga skarżąca) wniosła o orzeczenie, że art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 766 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim obowiązek sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia na posiedzeniu niejawnym jest uwarunkowany tym czy stronie przysługuje środek zaskarżenia, i nie obejmuje postanowienia oddalającego skargę na czynności komornika sądowego, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji oraz z preambułą do Konstytucji co do zapewnienia rzetelnego działania instytucji publicznych (do których należą sądy) w sprawach obywateli i z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

2.2. Skarga konstytucyjna została złożona na tle następującego stanu faktycznego. Skarżąca złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia z 22 marca 2011 r. oddalającego skargę na czynności komornika sądowego. Postanowieniem z 6 maja 2011 r. sąd oddalił wskazany wniosek skarżącej. Następnie Sąd Okręgowy we Wrocławiu postanowieniem z 29 września 2011 r. oddalił zażalenie skarżącej na postanowienie Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia z 6 maja 2011 r.

2.3. Skarżąca wskazała, że z zaskarżonego art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c. wynika *a contrario*, w związku z art. 13 § 2 k.p.c., że jeżeli postanowienie sądu jest niezaskarżalne, to sąd nie sporządza uzasadnienia orzeczenia. W konsekwencji zastosowania kwestionowanych przepisów sąd odmówił skarżącej uzasadnienia postanowienia i poznania jego motywów. W tej sytuacji nie można wykluczyć, że podejmowane przez sąd rozstrzygnięcie jest przypadkowe lub arbitralne. Dodatkowo, zdaniem skarżącej, brak obowiązku uzasadnienia orzeczenia jest działaniem sprzecznym z obowiązkiem zapewnienia rzetelności w działaniu instytucji publicznych oraz nieproporcjonalnym ograniczeniem prawa do sądu, które obejmuje prawo poznania motywów rozstrzygnięcia. Żadna z przesłanek określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji nie uzasadnia takiego ograniczenia.

3. Zarządzeniem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 29 czerwca 2012 r. skargi konstytucyjne Anny Nowikowskiej i Wiesławy Mirosław zostały przekazane do łącznego rozpoznania pod wspólną sygnaturą SK 14/11 ze względu na tożsamość przedmiotową.

4.1. Pismem z 12 stycznia 2012 r. w imieniu Sejmu stanowisko zajął Marszałek Sejmu wnosząc, o orzeczenie, że art. 357 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynność komornika polegającą na zajęciu wierzytelności, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji. Marszałek Sejmu przedstawił szczegółową analizę skargi na czynności komornika przywołując orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące tego zagadnienia. W jego ocenie, pomimo ograniczonego zakresu

dopuszczalności zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym, dłużnik nie jest pozbawiony sądowej kontroli prawidłowości czynności egzekucyjnych. Postępowanie egzekucyjne ma na celu wykonanie prawomocnego orzeczenia sądu i dlatego ogranicza się zasadniczo do jednej instancji. Jedynie w szczególnych przypadkach ustawodawca dopuścił weryfikację czynności egzekucyjnej przez sąd drugiej instancji. Dodatkowym zabezpieczeniem dłużnika jest możliwość żądania umorzenia egzekucji, jeżeli w jego ocenie, prowadzone przeciwko niemu postępowanie jest niedopuszczalne. Na postanowienie wydane w tej kwestii przysługuje zażalenie (art. 828 k.p.c.), co także umożliwia instancyjną kontrolę prowadzenia postępowania egzekucyjnego.

Marszałek Sejmu wskazał, że postanowienie w przedmiocie oddalenia skargi na czynność komornika w postaci zajęcia wierzytelności jest niezaskarżalne, a tym samym nie podlega uzasadnieniu. W przypadku orzeczeń niezaskarżalnych nie występuje podstawowa funkcja uzasadnienia, a mianowicie umożliwienie instancyjnej kontroli orzeczenia. Również ograniczona jest funkcja wyjaśniająco-interpretacyjna uzasadnienia, gdyż znaczący wpływ na kształtowanie praktyki i rzeczywistych standardów prawnych mają przede wszystkim orzeczenia najwyższych organów sądowych. Uzasadnienia postanowień wydawanych przez sądy rejonowe spełniałyby natomiast wymienioną funkcję w niewielkim stopniu, powodując przy tym znaczne wydłużenie postępowania egzekucyjnego.

Marszałek Sejmu nie podzielił twierdzenia skarżącej, że brak pisemnego uzasadnienia postanowienia o oddaleniu skargi na czynności komornika oznacza arbitralne oddalenie tej skargi. Nie można bowiem twierdzić, że sąd, nie sporządzając pisemnego uzasadnienia takiego postanowienia, uchyla się od ciężącego na nim zasadniczego obowiązku rozpoznania skargi. Niezależnie od motywów rozstrzygnięcia, sam brak uzasadnienia pozostaje bez wpływu na jego treść. Marszałek Sejmu podkreślił, że zasadniczym celem egzekucji, wynikającym z jej istoty, jest skuteczność realizacji orzeczeń sądowych osiągnięta przez sprawne i szybkie działanie organu egzekucyjnego. Postępowanie egzekucyjne służy przede wszystkim ochronie interesów wierzyciela przez stosowanie środków przymusu wobec dłużnika, który dobrowolnie nie wywiązuje się ze swoich obowiązków. Z punktu widzenia sprawności postępowania egzekucyjnego nie wydaje się zatem celowe mnożenie czynności proceduralnych, bo to prowadziłyby do wydłużenia czasu potrzebnego wierzycielowi do dochodzenia roszczeń.

Kolejnym argumentem, który w ocenie Marszałka Sejmu przemawia przeciwko obowiązkowi uzasadniania postanowień oddalających skargi na czynności komornika, jest charakter prawny tych postanowień. Kwestionowany art. 357 § 2 k.p.c. ma zastosowanie do postanowień formalnych (wpadkowych), a więc orzeczeń, które nie rozstrzygają istoty sprawy. Wprowadzenie wyjątku polegającego na obowiązku uzasadniania postanowień w odniesieniu do skargi na czynności komornika rodziłoby wątpliwości, dlaczego obowiązek taki nie obejmuje pozostałych postanowień wydawanych w sprawach wypadkowych w toku całego postępowania cywilnego. Ustanowienie z kolei zasady, że każde postanowienie sądu ma być uzasadnione pisemnie, powodowałoby wydłużenie postępowania, co w konsekwencji mogłoby prowadzić do notorycznego naruszenia prawa do sądu.

Marszałek Sejmu wskazał, że obowiązek uzasadniania wszystkich postanowień, spełniający w tym przypadku jedynie funkcję informacyjną, powodowałby dysproporcję pomiędzy korzyściami wynikającymi z tej funkcji a ochroną innych wartości podlegających ochronie konstytucyjnej. W ocenie Marszałka Sejmu, zasadne jest rozwiązanie przyjęte w art. 357 § 2 k.p.c, które zapewniając sprawny tok postępowania cywilnego (egzekucyjnego), ma na celu zarówno ochronę porządku publicznego (art. 31 ust. 3 Konstytucji), jak i ochronę praw wierzycieli do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji).

4.2. Pismem z 18 października 2013 r. Marszałek Sejmu zajął stanowisko w

sprawie skargi Wiesławy Mirosław. Wskazał, że podtrzymuje konkluzje i uzasadnienie stanowiska przedstawionego w dniu 12 stycznia 2012 r., w którym odniósł się do skargi Anny Nowikowskiej. Marszałek Sejmu stwierdził, że skarga Wiesławy Mirosław jest w istocie zbieżna, z wyjątkiem pewnych odmienności stanu faktycznego, ze skargą Anny Nowikowskiej. Konkluzji tej nie zmienia fakt, że Wiesława Mirosław dodatkowo, jako przedmiot zaskarżenia, wskazała art. 766 k.p.c. Zdaniem Marszałka Sejmu, przepis ten ma znaczenie wyłącznie dla ukazania kontekstu normatywnego sprawy i nie powinien znaleźć odzwierciedlenia w sentencji orzeczenia Trybunału. W odniesieniu zaś do przywołanego przez skarżącą wzorca kontroli w postaci preambuły do Konstytucji, Marszałek Sejmu wyraził pogląd, że w tym zakresie skarga jest oczywiście bezzasadna.

5.1. Prokurator Generalny, w piśmie z 29 grudnia 2011 r., zajął stanowisko w sprawie skargi konstytucyjnej Anny Nowikowskiej, wnosząc o orzeczenie, że art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, oddalającego skargę na czynność komornika w postaci zajęcia wierzytelności, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 2 Konstytucji.

Odnosząc się do przedmiotu kontroli Prokurator Generalny, zauważył, że chociaż w *petitum* skargi konstytucyjnej wskazany został wyłącznie art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c., to jednak z określonego w skardze zakresu stosowania tego przepisu, ograniczonego do postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika, wynika jednoznacznie, że chodzi tu o odpowiednie stosowanie zakwestionowanego przepisu w innym niż proces postępowaniu unormowanym w k.p.c., do czego upoważnia niewskazany przez skarżącą art. 13 § 2 k.p.c. Powyższa interpretacja wynika również z treści postanowienia Sądu Okręgowego w Olsztynie z 3 grudnia 2010 r., z którym skarżąca wiąże naruszenie swych praw.

Przechodząc do oceny zarzutów, Prokurator Generalny zauważył, że skarga na czynność komornika w postępowaniu egzekucyjnym jest kwestią wypadkową (incydentalną), a nie „sprawą” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Nie znaczy to jednak, że ustawodawcy przysługuje pełna dowolność stworzenia modelu postępowania w tym przedmiocie, bez respektowania ogólnego wymagania ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej. Dlatego też kwestionowana norma prawna może być przedmiotem kontroli zgodności z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji z punktu widzenia sprawiedliwości proceduralnej.

W ocenie Prokuratora Generalnego, uwzględniając zasady wynikające z art. 45 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji, nie można przyjąć, że kodeks postępowania cywilnego wprowadza ogólną normę, nakazującą sądowi w każdym przypadku komunikowanie stronom motywów rozstrzygnięcia, czy to w formie pisemnej, czy ustnej.

Prokurator Generalny przedstawił orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego, podkreślając znaczenie uzasadnienia orzeczenia sądowego jako ważnego elementu sprawiedliwości proceduralnej. W ocenie Prokuratora Generalnego, nieuprawnione jest sprowadzenie roli uzasadnienia orzeczenia sądu jedynie do umożliwienia instancyjnej kontroli rozstrzygnięcia sądowego. Uzasadnienie pełni również inne, nieprocesowe funkcje, m.in. buduje autorytet wymiaru sprawiedliwości i kształtuje zewnętrzne przekonanie o sprawiedliwości orzeczenia.

Prokurator Generalny wskazał, że w odniesieniu do orzeczeń zapadłych wskutek rozpoznania skargi na czynność komornika w postępowaniu egzekucyjnym wyłączona jest podstawowa – choć nie jedyna – funkcja uzasadnienia, polegająca na umożliwieniu kontroli instancyjnej. Zdaniem Prokuratora Generalnego, rezygnacja z obowiązku sporządzania uzasadnienia orzeczenia wydanego na skutek rozpoznania skargi na czynność komornika sprzyja sprawnej realizacji zasadniczego celu egzekucji, jakim jest skuteczność

osiągana w wyniku sprawnego i szybkiego działania organu egzekucyjnego. Zastosowanie art. 357 k.p.c. w sprawach zainicjowanych skargą na czynność komornika ułatwia osiągnięcie tego celu. Sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia, na które nie przysługuje zażalenie, przedłuża postępowanie, a często – ze względu na przekazanie akt komorniczych sądowi – prowadzi także do czasowego ustania egzekucji, a nawet – do jej zawieszenia. Sprawność i szybkość postępowania cywilnego, także na etapie wykonania wyroku, służą nie tylko realizacji prawa do sądu osób innych niż dłużnicy, ale są również wartościami mieszczącymi się w klauzuli porządku publicznego, która uzasadnia ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw.

5.2 Pismem z 4 października 2012 r. Prokurator Generalny zajął stanowisko w sprawie połączonych skarg konstytucyjnych, wnosząc o orzeczenie, że art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, oddalającego skargę na czynność komornika w postaci zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, zajęcia wierzytelności oraz zajęcia rachunku bankowego, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 2 Konstytucji. W pozostałym zakresie Prokurator Generalny wniósł o umorzenie postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.) ze względu na niedopuszczalność orzekania. Zdaniem Prokuratora Generalnego, analiza twierdzeń przedstawionych przez skarżące wskazuje, że lakoniczna argumentacja skargi Wiesławy Mirosław jest co do istoty zbliżona do argumentacji przedstawionej w skardze Anny Nowikowskiej. Prowadzi to do wniosku, że wywody przedstawione w piśmie z 29 grudnia 2011 r. pozostają aktualne także w odniesieniu dla skargi Wiesławy Mirosław. Prokurator Generalny szerzej odniósł się do kwestii powołania przez skarżącą jako wzorca kontroli preambuły do Konstytucji i wynikającej z niej zasady rzetelności w działaniu instytucji publicznych. W ocenie Prokuratora Generalnego, powołanie przez skarżącą wstępu do Konstytucji miało na celu jedynie wzmocnienie wymowy zarzutu naruszenia prawa do sądu. Jednak samo powtórzenie, czy wręcz przytoczenie normy konstytucyjnej, nie może być uznane za spełniające wymaganie uzasadnienia skargi konstytucyjnej, co powoduje niedopuszczalność orzekania przez Trybunał Konstytucyjny i konieczność umorzenia postępowania w tym zakresie.

6.1. Pismem z 16 września 2011 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zajął stanowisko wobec skargi Anny Nowikowskiej, wnosząc o uznanie, że art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c. w zakresie, w jakim zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, oddalającego skargę na czynność komornika w postaci zajęcia wierzytelności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji.

Rzecznik Praw Obywatelskich doprecyzował, że właściwie ujęty przedmiot kontroli w niniejszej sprawie powinien obejmować art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż jest skarżony w zakresie, w jakim stosowany jest do postępowania egzekucyjnego. Odnosząc się do zarzutu naruszenia zasady sprawiedliwości proceduralnej, Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że realizacja prawa do prawidłowo ukształtowanej procedury sądowej jest możliwa przy użyciu różnych instrumentów. Ograniczenie jawności rozstrzygania sprawy jest dopuszczalne pod warunkiem, że zostanie ono zrekompensowane przez czytelne uzasadnienie rozstrzygnięcia. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, niedopuszczalna jest sytuacja, w której ustawodawca wyłącza wszystkie zasadnicze elementy sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu sądowym.

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka prawo do uzasadnienia orzeczenia jest ważnym elementem rzetelnego postępowania sądowego. Również w świetle orzecznictwa Trybunału

Konstytucyjnego uzasadnienie orzeczenia pełni istotne funkcje. Poznanie motywów rozstrzygnięcia jest szczególnie istotne wówczas, gdy podlega ono zaskarżeniu. Jednak umożliwienie polemiki z sądem, który wydał orzeczenie, nie jest jedyną funkcją uzasadnienia. Uzasadnienie służy również samokontroli sądu, dokumentacji argumentacji za określonym rozstrzygnięciem, indywidualnej akceptacji orzeczenia, umocnieniu zaufania społecznego, demokratycznej kontroli nad wymiarem sprawiedliwości i wzmocnieniu bezpieczeństwa prawnego.

Zdaniem Rzecznika, prawo do sądu gwarantowane w art. 45 Konstytucji obejmuje także prawo do wykonania wyroku sądowego w postępowaniu egzekucyjnym, a to znaczy, że również na etapie postępowania egzekucyjnego strony powinny mieć zapewniony dostęp do sądu, a postępowanie sądowe powinno odpowiadać wymogom sprawiedliwości proceduralnej. W zdecydowanej większości postępowanie egzekucyjne prowadzone jest wyłącznie przez komornika. W takiej sytuacji skarga na czynności komornika pozostaje podstawowym środkiem nadzoru czynności egzekucyjnych przez sąd, a jednocześnie jedynym środkiem prawnym, który pozwala stronie na skierowanie sprawy do sądu. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, strony postępowania egzekucyjnego mają zapewnione prawo do sądu w szerokim zakresie, skoro skarga na czynności komornika jest środkiem prawnym umożliwiającym zaskarżenie do sądu każdej – z nielicznymi wyjątkami – czynności organu egzekucyjnego. Zastrzeżenia budzi jednak sposób rozpoznania skargi przez sąd. Stosowanie art. 357 § 2 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym sprawia, że prawo do właściwie ukształtowanej procedury sądowej nie jest właściwie gwarantowane. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, uproszczenia proceduralne w postępowaniu egzekucyjnym pozwalają na osiąganie celów zamierzonych przez ustawodawcę, czyli do usprawnienia i przyspieszenia postępowania sądowego. Jeżeli sprawa jest badana przez sąd, to konieczność sporządzenia uzasadnienia orzeczenia nie wpływa znacząco na termin rozpoznania skargi. Nie można bowiem przyjąć, że sąd analizuje sprawę sprawniej i szybciej, jeśli nie sporządza uzasadnienia orzeczenia.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, powodem niezgodności z Konstytucją zaskarżonej normy jest kumulacja w postępowaniu egzekucyjnym kilku nieproporcjonalnych ograniczeń, które wyłączają „obowiązek informacyjny sądu”. W sytuacji gdy skarga na czynności komornika jest rozpoznawana przez sąd na posiedzeniu niejawnym i nie jest sporządzone uzasadnienie orzeczenia, to eliminowana jest samokontrola sądu, a także indywidualna akceptacja orzeczenia przez stronę. Nie istnieje wówczas żadna forma dialogu pomiędzy sądem a stroną postępowania. Takie postępowanie nie służy umocnieniu poczucia zaufania społecznego i demokratycznej kontroli nad wymiarem sprawiedliwości.

6.2. Pismem z 20 sierpnia 2012 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zajął stanowisko wobec skargi Wiesławy Mirosław, wnosząc o orzeczenie, że art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, oddalającego skargę na czynność komornika w postaci zawiadomienia o wszczęciu egzekucji oraz zajęcia rachunku bankowego, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji. Rzecznik Praw Obywatelskich uznał, że do określenia przedmiotu zaskarżenia nie jest wymagane powołanie art. 766 k.p.c. Skarżąca nie kwestionuje bowiem rozpoznawania spraw egzekucyjnych na posiedzeniu niejawnym ani też formy rozstrzygnięcia sądu. Zarzutem skarżącej objęta jest norma, która zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, na którym rozpoznawano skargę na czynności komornika. Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że szczegółowe uzasadnienie zarzutów zostało przedstawione w piśmie z 16 września 2011 r., a problem konstytucyjny przedstawiony w skardze Wiesławy Mirosław jest tożsamy z problemem konstytucyjnym zgłoszonym w skardze Anny Nowikowskiej.

II

Na rozprawę w dniu 22 października 2013 r. stawiał się pełnomocnik skarżącej Anny Nowikowskiej oraz przedstawiciele Sejmu, Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich. Nie stawiała się pełnomocniczka Wiesławy Mirosław, prawidłowo powiadomiona o terminie rozprawy.

Pełnomocnik skarżącej Anny Nowikowskiej sprecyzował przedmiot zaskarżenia wskazując, że kwestionuje art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Pozostali uczestnicy postępowania podtrzymali stanowiska zajęte w pismach procesowych.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot i zakres oraz wzorce kontroli konstytucyjnej.

1.1. W skardze konstytucyjnej Anna Nowikowska (dalej: pierwsza skarżąca) podniosła zarzut niezgodności art. 357 § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.; dalej: k.p.c.) w zakresie, w jakim przepis ten wyklucza sporządzenie uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji.

Kwestionowany przez skarżącą przepis ma następujące brzmienie:

Art. 357 § 2 k.p.c. „Postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym sąd doręcza z urzędu obu stronom, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, postanowienie należy doręczyć z uzasadnieniem; doręczając postanowienie, należy pouczyć stronę występującą w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia”.

Z analizy zarzutów przedstawionych w skardze konstytucyjnej wynika, że skarżąca w istocie kwestionuje normę: „Gdy stronie nie przysługuje środek zaskarżenia, postanowienie doręcza się bez uzasadnienia”, którą interpretuje z zaskarżonego przepisu, stosując rozumowanie *a contrario*. Norma taka znajduje zastosowanie także w postępowaniu egzekucyjnym. Zdaniem skarżącej, art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c. jest niezgodny z powołanymi w skardze wzorcami kontroli, gdyż z tego przepisu nie wynika norma zobowiązująca sąd do sporządzenia uzasadnienia postanowienia, oddalającego skargę na czynność komornika. W stanie faktycznym przedstawionym w skardze konstytucyjnej dotyczyła zajęcia wierzytelności.

Wskazana powyżej norma, kwestionowana na podstawie art. 357 § 2 k.p.c., była już przedmiotem rozważań Trybunału. W postanowieniu z 22 maja 2007 r., sygn. SK 38/05 (OTK ZU nr 6/A/2007, poz. 59), Trybunał stwierdził, że brak normy zobowiązującej sąd do uzasadnienia postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika nie mieści się w obszarze treści normatywnych art. 357 § 2 k.p.c. Wywodził nadto, że „norma taka miałaby postać normy rozczłonkowanej (...) skonstruowanej nie tylko na gruncie przepisu art. 357 § 2 k.p.c., ale także z uwzględnieniem treści normatywnych innych przepisów”. Wskazane stanowisko Trybunał powtórzył również w postanowieniach z 2 czerwca 2009 r., sygn. Ts 288/07 (niepubl.) i z 14 lipca 2010 r., sygn. Ts 97/09 (OTK ZU nr 3/B/2011, poz. 216).

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że również w niniejszej sprawie norma,

związana ze stanem faktycznym skargi, nie może być wyinterpretowana wyłącznie z zaskarżonego art. 357 § 2 k.p.c. Norma ta mogłaby być skonstruowana z wykorzystaniem elementów wynikających z innych przepisów, które nie zostały wskazane w *petitum* skargi konstytucyjnej przez pierwszą skarżącą. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że Rzecznik Praw Obywatelskich, który zgłosił udział w postępowaniu w sprawie ze skargi konstytucyjnej Anny Nowikowskiej, wskazał, że właściwie ujęty przedmiot postępowania powinien przybrać postać zarzutu niezgodności z Konstytucją art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c., w zakresie, w jakim przepis ten zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, oddalającego skargę na czynność komornika w postaci zajęcia wierzytelności. Rzecznik podniósł, że zaskarżona w takiej postaci norma jest precyzyjnie sformułowana, ponieważ wskazuje, że art. 357 § 2 zdanie drugie k.p.c. jest zaskarżony w zakresie, w jakim jest stosowany do postępowania egzekucyjnego na mocy art. 13 § 2 k.p.c.

Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w k.p.c., chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Przepisy regulujące postępowanie procesowe mają charakter uniwersalny, który polega na stosowaniu ich do innych postępowań przewidzianych w k.p.c., m.in. postępowania egzekucyjnego, o ile przepisy szczególne normujące te postępowania nie stanowią inaczej. Stosując odpowiednio przepisy o procesie do innych postępowań, należy mieć na uwadze ich odrębności związane z charakterem tych postępowań. W takim ujęciu niektóre przepisy o procesie będą miały zastosowanie wprost, bez żadnych zmian, inne zastosowanie z pewnymi zmianami dostosowanymi do celu i charakteru danego postępowania, a jeszcze inne w ogóle nie będą miały zastosowania (por. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 31 marca 2004 r., sygn. akt III CZP 110/2003, OSNC nr 9/2004, poz. 133).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wyrażany jest pogląd, że dopuszczalne jest doprecyzowanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich wzorców kontroli w sprawie, do której przyłącza się on na podstawie art. 51 ust. 2 ustawy o TK, pod warunkiem że nie prowadzi to do rozszerzenia zakresu zaskarżenia (por. wyrok z 17 listopada 2008 r., sygn. SK 33/07, OTK ZU nr 9/A/2008, poz. 154; 26 czerwca 2008 r., sygn. SK 20/07, OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 86; postanowienie z 15 kwietnia 2009 r., sygn. SK 44/08, OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 59). W niniejszej sprawie Rzecznik nie doprecyzował wzorców kontroli, lecz doprecyzował przedmiot kontroli.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, należy podzielić pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich i Prokuratora Generalnego, że zgodnie z utrwaloną w orzecznictwie konstytucyjnym zasadą *falsa demonstratio non nocet*, podstawowe znaczenie ma istota sprawy, a nie jej oznaczenie (por. wyroki TK z: 8 lipca 2002 r., sygn. SK 41/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 51; 6 marca 2007 r., sygn. SK 54/06, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 23 oraz 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07, OTK ZU nr 2/A/2009, poz. 10). Zasada ta ulega pewnemu ograniczeniu w przypadku skargi konstytucyjnej. Z argumentacji skarżącej powinno bowiem wynikać, że zmierza ona w istocie do – zgodnego z zasadami rządzącymi postępowaniem inicjowanym skargą konstytucyjną – zakwestionowania normy, na podstawie której rozstrzygnięto ostatecznie o jej prawach lub wolnościach (por. wyrok z 12 stycznia 2010 r., sygn. SK 2/09, OTK ZU nr 1/A/2010 poz. 1). Z analizy treści postanowienia Sądu Okręgowego w Olsztynie z 3 grudnia 2010 r. (sygn. akt IX Cz 496/10), z którym skarżąca wiąże naruszenie swoich konstytucyjnych praw lub wolności, wynika, że podstawą rozstrzygnięcia sądu był zarówno art. 357 § 2 k.p.c., jak i art. 13 § 2 k.p.c. Powołane przepisy były również podstawą rozstrzygnięcia sądu w postanowieniu z 10 maja 2010 r., w którym Sąd Rejonowy w Olecku (sygn. akt I CO 177/10) odmówił skarżącej sporządzenia uzasadnienia postanowienia w sprawie oddalenia skargi na czynności komornika. W konsekwencji Trybunał Konstytucyjny przyjął, że w niniejszej sprawie prawidłowo ujęty przedmiot kontroli konstytucyjności, odpowiadający normie

kwestionowanej przez skarżącą, powinien obejmować art. 357 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Dodatkowo należy wskazać, że Sąd Najwyższy, rozpoznając zagadnienie prawne dotyczące sporządzenia uzasadnienia postanowienia, którym sąd rozstrzyga skargę na czynności komornika, przyjął, w uchwale z 20 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 107/08 (OSNC nr 10/2009, poz. 139, s. 52), iż „sąd rejonowy uzasadnia postanowienie rozpoznające skargę na czynność komornika tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu (art. 357 § 1 i 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.)”. Zdaniem SN, skoro postępowanie egzekucyjne nie zostało w kodeksie postępowania cywilnego unormowane wyczerpująco, należy odwołać się do art. 13 § 2 k.p.c. i za jego pomocą sięgnąć do przepisów o procesie, normujących postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Ponadto, w postanowieniu z 20 stycznia 2010 r., sygn. P 70/08 (OTK ZU nr 1/A/2010, poz. 7), Trybunał Konstytucyjny uznał za prawidłowe wskazanie jako przedmiotu kontroli art. 357 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten zwalnia sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia oddalającego skargę na czynność komornika, na które nie przysługuje zażalenie. Przywołana sprawa była zainicjowana pytaniem prawnym sądu, jednak kwestionowana przez sąd pytająca norma dotyczyła, tak jak w rozpoznawanej obecnie sprawie, braku obowiązku sądu sporządzenia uzasadnienia postanowienia w przedmiocie oddalenia skargi na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie.

1.2. W skardze konstytucyjnej Wiesława Mirosław (dalej: druga skarżąca) wniosła o zbadanie zgodności z Konstytucją art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 766 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim obowiązek sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, a oddalającego skargę na czynność komornika sądowego, warunkowany jest tym, czy stronie przysługuje środek zaskarżenia. W stanie faktycznym sprawy skarga na czynności komornika dotyczyła wszczęcia egzekucji i zajęcia rachunku bankowego.

Trybunał Konstytucyjny podzielił pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich o zbędności powołania przez skarżącą w *petitum* skargi konstytucyjnej art. 766 k.p.c., zgodnie z którym „(s)ąd rozpoznaje sprawy egzekucyjne na posiedzeniu niejawnym, chyba że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy albo wysłuchania na posiedzeniu stron lub innych osób. W sprawach tych sąd wydaje orzeczenia w formie postanowień”. Skarżąca nie kwestionuje bowiem zasady rozpoznania spraw egzekucyjnych na posiedzeniu niejawnym ani też formy, w jakiej sąd wydaje rozstrzygnięcia w sprawach egzekucyjnych.

1.3. W konsekwencji Trybunał Konstytucyjny przyjął, że przedmiotem zaskarżenia w sprawie połączonych skarg konstytucyjnych Anny Nowikowskiej i Wiesławy Mirosław był art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje obowiązku sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie.

1.4. W odniesieniu do wzorców kontroli konstytucyjnej należy wskazać, że Anna Nowikowska zakwestionowała zaskarżoną regulację ze względu na niezgodność z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji. Z kolei Wiesława Mirosław jako wzorce kontroli konstytucyjnej wskazała art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 oraz preambułą Konstytucji, w części dotyczącej obowiązku rzetelnego działania instytucji publicznych, i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Z analizy połączonych skarg konstytucyjnych wynika, że skarżące jako główny zarzut podnoszą naruszenie prawa do sądu, gwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji, które obejmuje m.in. prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności.

Ponadto skarżące w *petitum* skarg konstytucyjnych powołały jako przepis związkowy art. 2 Konstytucji. W orzecznictwie Trybunału przyjmuje się, że art. 2 Konstytucji może być powoływany jako wzorzec w procedurze skargi konstytucyjnej tylko wyjątkowo, gdy w sposób jasny i niebudzący wątpliwości, z jego naruszeniem można powiązać również naruszenie praw lub wolności konstytucyjnych (zob. m.in. wyroki z: 10 lipca 2000 r., sygn. SK 12/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 143; 26 marca 2002 r., sygn. SK 2/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 15, czy z 13 stycznia 2004 r., sygn. SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2). Z uzasadnienia skargi Anny Nowikowskiej wynika, że w odniesieniu do naruszenia art. 2 Konstytucji skarżąca zarzuca brak przejrzystości, jasności i rzetelności procedury sądowej (s. 7 skargi). A zatem argumenty skarżącej odnoszące się do naruszenia art. 2 Konstytucji są zbieżne z argumentami wskazanymi na poparcie zarzutów dotyczących naruszenia przez ustawodawcę zasady sprawiedliwości proceduralnej gwarantowanej w art. 45 ust. 1 Konstytucji. W ocenie Trybunału, nie występuje konieczność odwoływania się w skardze konstytucyjnej do zasady demokratycznego państwa prawnego, jeżeli istnieją bardziej szczegółowe przepisy konstytucyjne, statuujące prawo czy wolność jednostki. Z kolei druga skarżąca nie przedstawiła żadnego uzasadnienia dla poparcia zarzutu naruszenia art. 2 Konstytucji. W konsekwencji, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, Trybunał postanowił umorzyć postępowanie w odniesieniu do oceny zgodności art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. z art. 2 Konstytucji.

Wiesława Mirosław wskazała ponadto związkowo jako wzorzec kontroli preambułę do Konstytucji i wynikającą z niej zasadę rzetelności działania instytucji publicznych. Skarżąca nie wykazała, że powołany przez nią fragment preambuły zawiera normę będącą źródłem konstytucyjnych wolności i praw, mogącą stanowić wzorzec kontroli w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną. Ponadto skarżąca nie przedstawiła uzasadnienia zarzutu naruszenia zasady rzetelności działania instytucji publicznych, wskazała jedynie, że „prawo do sądu ma cechować rzetelność, a przykład sprawy skarżącej ilustruje brak rzetelności” (s. 2 skargi). Z powyższych względów, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, Trybunał postanowił umorzyć postępowanie w odniesieniu do powoływanej jako wzorzec kontroli preambuły do Konstytucji ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia.

Uzasadniając naruszenie prawa do rzetelnej procedury, obie skarżące wskazały, że przewidziane w kwestionowanych przepisach ograniczenie konstytucyjnych praw i wolności jest nieproporcjonalne, a tym samym narusza art. 31 ust. 3 Konstytucji.

1.5. W konsekwencji Trybunał Konstytucyjny przyjmując, że wzorcem kontroli w sprawie połączonych skarg konstytucyjnych Anny Nowikowskiej i Wiesławy Mirosław jest art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

2. Uzasadnianie orzeczeń sądowych w postępowaniu egzekucyjnym.

2.1. Art. 357 § 1 i 2 k.p.c. normuje ogólne zasady doręczania i uzasadniania postanowień wydawanych w sprawach cywilnych. Zgodnie z art. 357 § 1 k.p.c. postanowienia ogłoszone na posiedzeniu jawnym sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlegają one zaskarżeniu, i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia. Postanowienia te doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Kwestionowany przez skarżące art. 357 § 2 k.p.c. reguluje natomiast zasady doręczania i uzasadniania postanowień wydanych przez sąd na posiedzeniu niejawnym. W myśl powołanego przepisu, postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym sąd doręcza z urzędu obu stronom, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Takimi przepisami są np. art. 740 § 1 i 2 k.p.c. Gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, postanowienie należy

doręczyć z uzasadnieniem. Jeżeli strona nie jest zastępowana przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub radcę Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, sąd powinien doręczyć postanowienie wraz z pouczeniem o przysługujących środkach zaskarżenia.

Z powyżej przytoczonych przepisów wynika ogólna zasada, że sąd uzasadnia tylko te postanowienia, na które przysługuje środek zaskarżenia. Rodzaj posiedzenia (jawne lub niejawne) ma natomiast znaczenie dla procedury sporządzenia uzasadnienia postanowienia, tj. z urzędu lub na wniosek strony.

Elementy składowe uzasadnień postanowień określa art. 328 § 2 k.p.c. stosowany odpowiednio na mocy art. 361 k.p.c. Uzasadnienie powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarogodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W doktrynie prawnej zwraca się uwagę, że w praktyce uzasadnienie postanowienia sporządzane jest w formie bardziej skrótowej niż uzasadnienie wyroku. W uzasadnieniu postanowienia nie zawsze występuje wyraźne rozróżnienie podstawy faktycznej i prawnej, skoro w wielu sytuacjach jedyną podstawę rozstrzygnięcia stanowi określony przepis prawny, którego wskazanie wystarczy za całe uzasadnienie (por. A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” z. 11/1970, s. 752). Skrótowe i pobieżne traktowanie uzasadnienia postanowienia jest jednakże praktyką nieprawidłową (por. szerzej A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, s. 263 i n.).

Odmowa uzasadnienia orzeczenia lub jego doręczenia następuje w drodze postanowienia sądu, nie zaś zarządzenia przewodniczącego (por. postanowienie SN z 11 listopada 1974 r., sygn. akt I CZ 158/74, OSP nr 2/1976, poz. 33). Na odmowę uzasadnienia postanowienia oraz jego doręczenia przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 7 k.p.c.).

2.2. Art. 766 k.p.c. przewiduje, że sąd rozpoznaje sprawy egzekucyjne na posiedzeniu niejawnym, chyba że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy albo wysłuchania na posiedzeniu stron lub innych osób. Wskazany przepis dotyczy spraw należących do właściwości sądu jako organu egzekucyjnego. Rozpoznanie spraw na rozprawach należy do rzadkości; zasadniczo sprawy egzekucyjne są rozpatrywane na posiedzeniu niejawnym, a niekiedy na posiedzeniu jawnym, niebędącym rozprawą. Wyznaczenie rozprawy następuje, gdy przepis szczególny tak stanowi (por. art. 768 k.p.c., 794 k.p.c.) albo jeżeli sąd uzna, że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy. Wysłuchanie stron lub innych osób odbywa się na posiedzeniu jawnym, niebędącym rozprawą (por. art. 760, art. 987 k.p.c.). W takiej sytuacji, wydając postanowienie, na które nie przysługuje zażalenie, sądy powinny podać ustne powody rozstrzygnięcia. W literaturze wskazuje się, że celem regulacji wynikającej z art. 357 § 2 k.p.c. było nie tyle pozbawienie niezaskarżalnych postanowień ustnego umotywowania, ile brak konieczności sporządzania do nich pisemnego uzasadnienia. Sformalizowanie tego obowiązku sądu znacząco wydłużyłoby postępowanie (por. S. Dąbrowski, A. Łazarska, *Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy”, nr 3/2012, s. 16).

W sprawach egzekucyjnych sąd wydaje orzeczenia w formie postanowień. Do postanowień sądu wydawanych w ramach postępowania egzekucyjnego, na mocy art. 13 § 2 k.p.c., mają odpowiednie zastosowanie art. 354-362 k.p.c., odnoszące się do postanowień sądu wydawanych w procesie, w tym art. 357 k.p.c. dotyczący uzasadniania i doręczania postanowień (por. cytowaną powyżej uchwałę SN z 28 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 107/08).

2.3. Czynności organów egzekucyjnych – sądu i komornika – podlegają

zaskarżeniu różnymi środkami zaskarżenia. Wśród nich można wymienić środki zwyczajne (zażalenie), środki szczególne (skargę na czynności komornika, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji, skargę na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji przez zarząd przymusowy) i środki nadzwyczajne (skargę o wznowienie postępowania). Dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy istotne znaczenie miały dwa z powyżej wskazanych środków zaskarżenia, a mianowicie: zażalenie oraz skarga na czynności komornika.

2.4. W myśl art. 767⁴ § 1 k.p.c. zażalenie na postanowienie sądu w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie. W literaturze wyróżnia się cztery grupy przepisów, na podstawie których przysługuje zażalenie w postępowaniu egzekucyjnym (por. P. Płóciniczak, *Dopuszczalność wniesienia zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” nr 5/2011, s. 55-63, por. H. Pietrzkowski, uwagi do art. 767⁴ [w:] T. Ereciński (red.) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2012).

Po pierwsze, są to przepisy części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym. W tym zakresie można wymienić np. zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi na czynności komornika (art. 767³ k.p.c.).

Po drugie, jest to art. 394 § 1 k.p.c. *in principio*, stosowany odpowiednio przez art. 13 § 2, zgodnie z którym zażalenie przysługuje na postanowienia sądu kończące postępowanie w sprawie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego, przyjmuje się, że o kwalifikacji postanowienia wydanego w postępowaniu egzekucyjnym jako kończącego postępowanie w sprawie decyduje to, czy kończy ono lub zmierza do zakończenia postępowania egzekucyjnego (por. uchwałę SN z 28 listopada 1969 r., sygn. akt III CZP 83/69, OSNCP nr 6/1970, poz. 105, postanowienie SN z 15 kwietnia 1986 r., sygn. akt III CRN 40/86, OSNCP nr 7/1987, poz. 102 oraz uchwałę SN z 15 września 1995 r., sygn. akt III CZP 110/95, OSNC nr 12/1995, poz. 177). W sprawie egzekucyjnej orzeczeniem kończącym postępowanie jest nie tylko orzeczenie kończące postępowanie jako całość, ale także postanowienie sądu definitywnie zamykające samodzielną, zasadniczą część postępowania egzekucyjnego (por. postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2007 r. III CZP 135/2006, Biuletyn Sądu Najwyższego 2007/1). Postanowieniem kończącym postępowanie zasadniczo jest tylko takie postanowienie, po wydaniu którego przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują dalszego etapu postępowania regulującego stosunki pomiędzy wierzycielem i dłużnikiem (por. postanowienie SN z 21 grudnia 2007 r., sygn. akt II CNP 206/2007, LexPolonica nr 3959437).

Po trzecie, jest to art. 394 § 1 w jego części enumeratywnej, jeżeli przewidziane w nim przypadki są aktualne w postępowaniu egzekucyjnym (por. uchwała SN z 26 stycznia 1999 r., sygn. III CZP 58/98, OSNC nr 6/1999, poz. 107). W tym kontekście można wymienić art. 394 § 1 pkt 7 k.p.c., zgodnie z którym zażalenie przysługuje na odmowę uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia. Wskazany przepis stanowił podstawę zażaleń wniesionych przez Annę Nowikowską (sygn. akt IX Cz 496/10) i Wiesławę Mirosław (sygn. akt II Cz 1361/11), na odmowę sporządzenia uzasadnienia postanowienia oddalającego skargę na czynności komornika.

Po czwarte, jest to art. 1151¹ § 3 k.p.c., który przewiduje zażalenie na postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności orzeczeniu sądu państwa obcego.

2.5. Czynności komornika jako organu egzekucyjnego podlegają zaskarżeniu skargą przewidzianą w art. 767 § 1 k.p.c. Skarga na czynności komornika w obecnym kształcie została wprowadzona ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804), która weszła w życie 5 lutego 2005 r. Celem wprowadzonych zmian było „uproszczenie i

usprawnienie postępowania, zwłaszcza w zakresie postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego” (uzasadnienie rządowego projektu ustawy, druk sejmowy nr 965/IV kadencja, s. 29).

Zgodnie z ustalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego, skarga na czynności komornika jest szczególnym środkiem zaskarżenia o charakterze niedewolutywnym (por. uchwały SN z 6 września 1994 r. sygn. akt III CZP 101/94, OSNC nr 2/1995, poz. 24, uchwała SN z 9 czerwca 1999 r., sygn. akt III CZP 16/99, OSNC nr 12/1999, poz. 202, uchwała SN z 20 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 107/2008, OSNC nr 10/2009, poz. 139). Sąd rejonowy, rozpoznający skargę na czynności komornika, działa jako sąd pierwszej instancji (por. postanowienie SN z 21 maja 2010 r., sygn. akt III CZP 28/2010, OSNC nr 1/2011, poz. 10).

Skarga ma bardzo szeroki zakres zastosowania, gdyż przysługuje zasadniczo na wszelkie czynności bądź zaniechania dokonania czynności komornika, działającego jako organ egzekucyjny (art. 767 § 1 k.p.c.). Skargą dotyczącą działania komornika zaskarżone mogą być zarówno czynności o charakterze orzecznym (np. wydanie postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego), jak i wykonawczym (np. zajęcie ruchomości i odebranie zajętej rzeczy). W odniesieniu zaś do skargi na zaniechanie dokonania czynności zaskarżone mogą być zachowania komornika polegające na niedokonaniu czynności egzekucyjnej, której dokonanie przewiduje przepis ustawy (np. zaniechanie zawiadomienia dłużnika o wszczęciu egzekucji, zaniechanie wydania z urzędu postanowienia o umorzeniu egzekucji). Tylko nieliczne czynności komornika nie podlegają zaskarżeniu za pomocą skargi z art. 767 k.p.c. Należą do nich czynności egzekucyjne wymienione w ustawie, które podlegają zaskarżeniu innym szczególnym środkiem zaskarżenia albo mogą być wzruszone w inny sposób (por. A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2008, s. 147-148). Działania lub zaniechania komornika mogą być przedmiotem skargi tylko wtedy, gdy naruszają lub zagrażają prawu stron, uczestników postępowania lub osób trzecich (art. 767 § 2 k.p.c.).

Skargę wnosi się do sądu w terminie tygodniowym od dnia czynności, gdy strona lub osoba, której prawo zostało przez czynność komornika naruszone bądź zagrożone, była przy czynności obecna lub była o jej terminie zawiadomiona albo od dnia dowiedzenia się przez skarżącego o dokonanej czynności. Skargę na zaniechanie przez komornika czynności wnosi się w terminie tygodniowym od dnia, w którym czynność powinna być dokonana. Wniesienie skargi nie wstrzymuje postępowania egzekucyjnego ani wykonania zaskarżonej czynności, chyba że sąd zawiesi postępowanie lub wstrzyma dokonanie czynności (art. 767² § 2 k.p.c.).

Zgodnie z art. 767² § 1 k.p.c. sąd rozpoznaje skargę w terminie tygodniowym od dnia jej wpływu do sądu, a gdy skarga zawiera braki formalne, które podlegają uzupełnieniu, w terminie tygodniowym od jej uzupełnienia. Termin tygodniowy do rozpoznania skargi jest terminem instrukcyjnym. Adresatem normy ustanawiającej termin instrukcyjny jest sąd lub inny organ procesowy (np. komornik), a jego dochowanie nie jest warunkiem skuteczności czynności sądu. Sąd jednak powinien dążyć zawsze do dotrzymania terminów instrukcyjnych, skoro ich celem jest usprawnienie postępowania.

Postanowienie rozstrzygające merytorycznie skargę na czynności komornika może ją uwzględnić albo oddalić. W pierwszym przypadku, gdy skarga dotyczy czynności dokonanej, sąd uchyli bądź zmieni zaskarżoną czynność, gdy zaś dotyczy zaniechania, nakaże komornikowi dokonanie określonej czynności; sąd może też wydać orzeczenie, którego komornik nie wydał, mimo wystąpienia przesłanek ustawowych. Błędne oddalenie przez sąd skargi na czynność komornika, która spowodowała szkodę, nie wyłącza odpowiedzialności odszkodowawczej komornika na podstawie art. 23 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1376 ze zm.; wyrok SN z 16 marca 2007 r., sygn. akt III CSK 381/06, OSNC nr 2/2008, poz. 28).

2.6. W cytowanej powyżej uchwale z 20 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 107/08, Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd rejonowy uzasadnia postanowienie rozpoznające skargę na czynność komornika tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu (art. 357 § 1 i 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). SN wskazał, że z art. 357 k.p.c., stosowanego odpowiednio, wynika, że postanowienia sądu pierwszej instancji, a zatem także postanowienia sądu, który rozpoznał skargę na czynność komornika – niezależnie od tego, czy uczynił to na posiedzeniu jawnym, czy niejawnym – są uzasadniane tylko wtedy, gdy przysługuje od nich zażalenie. Zgodnie z utrwalonym w judykaturze SN i aprobowanym w piśmiennictwie poglądem na postanowienie sądu wydane w wyniku wniesienia skargi na czynności komornika przysługuje zażalenie wówczas, gdy postanowienie to kończy postępowanie egzekucyjne lub samodzielną część tego postępowania, albo też zmierza do zakończenia egzekucji (por. uchwała SN z 28 listopada 1969 r., sygn. akt III CZP 83/69, OSNCP nr 6/1970, poz. 105, postanowienie SN z 15 kwietnia 1986 r., sygn. akt III CRN 40/86, OSNCP nr 7/1987, poz. 102, uchwała SN z 26 stycznia 1999 r., sygn. akt III CZP 58/98, OSNC nr 6/1999, poz. 107). Przykładem tego rodzaju postanowienia może być postanowienie oddalające skargę na czynność komornika polegającą na umorzeniu postępowania egzekucyjnego (z wyjątkiem stwierdzenia umorzenia na podstawie art. 823 k.p.c., por. uchwała SN z 30 marca 1998 r., sygn. akt III CZP 1/98, OSNC nr 10/1998, poz. 153).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się na temat kwalifikacji postanowień oddalających skargę na czynności komornika, w kontekście orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, a tym samym ich zaskarżalności w drodze zażalenia. W uchwale z 6 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 106/2008 (OSNC nr 10/2009, poz. 134) stwierdził, że na postanowienie sądu rejonowego oddalające skargę na czynność komornika polegającą na zajęciu świadczeń emerytalno-rentowych nie przysługuje zażalenie. Zażalenie nie przysługuje również na postanowienie oddalające skargę na czynność komornika, polegającą na oddaleniu wniosku o sporządzenie dodatkowego opisu i oszacowania (por. uchwała SN z 22 maja 2013 r., sygn. akt III CZP 19/2013, „Biuletyn Sądu Najwyższego” nr 5/2013). Zgodnie z uchwałą SN z dnia 15 września 1995 r., sygn. akt III CZP 110/95 (OSNC nr 12/1995, poz. 177) zażalenie nie przysługuje na postanowienie sądu rejonowego oddalające skargę na czynność komornika, polegającą na zajęciu ruchomości. Sąd Najwyższy orzekł również, że postanowienie oddalające skargę na czynność komornika polegającą na zajęciu wierzytelności dłużnika nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, ponieważ przepisy k.p.c. przewidują w takim wypadku dalszy etap postępowania egzekucyjnego (por. postanowienie SN z 21 grudnia 2007 r., sygn. akt II CNP 206/2007, LexPolonica nr 3959437).

Należy podkreślić, że ani skarżące, ani podzielający ich argumentację co do niekonstytucyjności art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Rzecznik Praw Obywatelskich nie kwestionują rozwiązania, zgodnie z którym postanowienie rozstrzygające skargę na czynności komornika, które nie kończy postępowania w sprawie, nie podlega zaskarżeniu.

3. Rola i funkcje uzasadnienia orzeczenia sądowego w kontekście konstytucyjnego prawa do sądu.

3.1. Jak wielokrotnie wskazywał Trybunał Konstytucyjny, na treść prawa do sądu proklamowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji składają się: prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem, czyli organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd oraz

prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawę (zob. wyroki z 10 lipca 2000 r., sygn. SK 12/99 oraz z 24 października 2007 r., sygn. SK 7/06, OTK ZU nr 9/A/2007, poz. 108). Ponadto Trybunał uznał za element prawa do sądu także prawo do wykonania prawomocnego orzeczenia sądowego w postępowaniu egzekucyjnym (por. wyrok z 4 listopada 2010 r., sygn. K 19/06, OTK ZU nr 9/A/2010, poz. 96).

W niniejszej sprawie znaczenie miał jeden ze wskazanych elementów prawa do sądu, jakim jest prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności. Rozwijając to ogólne ujęcie, Trybunał wyróżnił najważniejsze elementy tej zasady: prawo strony do wysłuchania, prawo do informowania (ujawniania w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co ma zapobiegać jego dowolności i arbitralności), prawo do przewidywalności rozstrzygnięcia oraz umożliwienie wszechstronnego zbadania okoliczności sprawy przez sąd (zob. wyroki z: 14 czerwca 2006 r., sygn. K 53/05, OTK ZU nr 6/A/2006, poz. 66; 2 kwietnia 2007 r., sygn. SK 19/06, OTK ZU nr 4/A/2007, poz. 37; 30 maja 2007 r., sygn. SK 68/06, OTK ZU nr 6/A/2007, poz. 53; 26 lutego 2008 r., sygn. SK 89/06, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 7; 20 maja 2008 r., sygn. P 18/07, OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 61).

3.2. Podstawowe znaczenie dla określenia przysługującego jednostce prawa do sądu w kontekście art. 45 ust. 1 Konstytucji ma pojęcie „sprawy”. Wskazany termin, w kontekście postępowania zainicjowanego skargą na czynności komornika w ramach postępowania egzekucyjnego, wywołał wątpliwości wśród uczestników niniejszego postępowania.

Trybunał Konstytucyjny wskazuje, że treść normatywna terminu „sprawa”, w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, obejmuje rozstrzyganie o prawach lub obowiązkach jakiegoś podmiotu, na podstawie norm prawnych. Istotą rozpatrzenia sprawy jest prawna kwalifikacja konkretnego stanu faktycznego, zawarta w wydanej normie konkretnej i indywidualnej, skierowanej do określonego podmiotu, z której wynikają określone skutki prawne, tzn. uprawnienia lub obowiązki (por. wyrok z 13 marca 2012 r., sygn. P 39/10, OTK ZU nr 3/A/2012, poz. 3 oraz cytowane tam orzecznictwo).

Sąd Najwyższy wypowiadał się w orzeczeniach przywoływanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich na temat skargi na czynności komornika, nie w kontekście „sprawy” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, lecz w kontekście „sprawy egzekucyjnej”, w której może przysługiwać skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ k.p.c.). Na marginesie należy zauważyć, że wskazane poglądy Sądu Najwyższego są już nieaktualne, w świetle obowiązującego od 25 września 2010 r. art. 767⁴ § 3 k.p.c., zgodnie z którym skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje w sprawach egzekucyjnych. Z analizy rozstrzygnięć Sądu Najwyższego przedstawionych w pkt 2.6. tej części niniejszego uzasadnienia, wynika, że w przypadku postępowania egzekucyjnego „sprawę” stanowi postępowanie egzekucyjne jako całość, względnie jego samodzielna część.

W wyroku z 12 kwietnia 2012 r., sygn. SK 21/11, dotyczącym wniosku o wyłączenie komornika, Trybunał Konstytucyjny wskazał, że sprawą egzekucyjną jest sprawa wynikająca ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, a także sprawa, która nie wynika z zakresu wspomnianych stosunków, ale na podstawie przepisów szczególnych podlega załatwieniu według przepisów k.p.c. Załatwienie sprawy egzekucyjnej polega na przymusowej (tj. za pomocą środków przymusu określonych w przepisach części trzeciej k.p.c.) realizacji praw i obowiązków stron postępowania egzekucyjnego ściśle określonych w tytułach egzekucyjnych, jeżeli ich wykonanie zostało powierzone sądom lub komornikom sądowym. Jest to również pogląd powszechnie przyjmowany w doktrynie na tle interpretacji art. 758 k.p.c., który posługuje

się terminem „sprawa egzekucyjna” (por. H. Pietrkowski, uwagi do art. 758 [w:] T. Ereciński (red.) *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op.cit.*)

W cytowanym powyżej postanowieniu z 20 stycznia 2010 r., sygn. P 70/08, dotyczącym art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c., Trybunał Konstytucyjny przyjął, że „skarga (...) na czynności komornika ma charakter sprawy wпадkowej (incydentalnej), podlegającej rozpoznaniu przez sąd rejonowy w toku postępowania egzekucyjnego”. Powyższy pogląd, Trybunał Konstytucyjny przyjął również w niniejszej sprawie. Należało zatem podzielić stanowisko Sejmu i Prokuratora Generalnego, że skarga na czynność komornika jest kwestią wпадkową (incydentalną) w ramach sprawy egzekucyjnej.

Wskazana konstatacja nie oznacza jednak wyłączenia dopuszczalności oceny uregulowań proceduralnych w przypadku skargi na czynności komornika w świetle prawa jednostki do sprawiedliwej (rzetelnej) procedury. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że konieczność ustanowienia określonych środków proceduralnych w niektórych kwestiach wпадkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej. Trybunał dokonywał oceny kwestii wпадkowych (incydentalnych) z punktu widzenia art. 45 ust. 1 Konstytucji, m.in. w sprawach dotyczących wniosku o wyłączenie sędziego (zob. wyrok z 2 czerwca 2010 r., sygn. SK 38/09, OTK ZU nr 5/A/2010, poz. 46), wniosku o wyłączenie prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze (zob. wyrok z 18 lipca 2011 r., sygn. SK 10/10, OTK ZU nr 6/A/2011, poz. 58), ukarania karą porządkową (zob. wyrok z 3 lipca 2002 r., sygn. SK 31/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 49), rozstrzygnięcia w sprawie zamiany kary grzywny na karę pozbawienia wolności (zob. wyrok z 5 lipca 2005 r., sygn. SK 26/04, OTK ZU nr 7/A/2005, poz. 78), zwolnienia od kosztów sądowych (zob. wyrok z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08, OTK ZU nr 3/A/2009, poz. 29), czy wniosku o wyłączenie komornika (zob. wyrok z 12 kwietnia 2012 r., sygn. SK 21/11).

3.3. Uzasadnienie orzeczenia sądowego łączy się z prawem jednostki do bycia poinformowaną, tj. do ujawniania przez sąd w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie kilkakrotnie wypowiadał się na temat roli i funkcji uzasadnienia orzeczenia sądowego jako elementu prawa jednostki do rzetelnej procedury.

W postanowieniu z 11 kwietnia 2005 r., sygn. SK 48/04 (OTK ZU nr 4/A/2005, poz. 45) oraz wyrokach z 16 stycznia 2006 r. sygn. SK 30/05 (OTK ZU nr 1/A/2006, poz. 2) i z 20 października 2010 r., sygn. P 37/09 (OTK ZU nr 8/A/2010, poz. 79) Trybunał wyraził pogląd, że uzasadnianie orzeczeń sądowych jest decydującym komponentem prawa do rzetelnego sądu jako konstytucyjnie chronionego prawa jednostki. Uzasadnienie sądowe pełni różne funkcje: wymusza samokontrolę sądu, który musi wykazać, że orzeczenie jest materialnie i formalnie prawidłowe oraz odpowiada wymogom sprawiedliwości; dokumentuje argumenty za przyjętym rozstrzygnięciem; jest podstawą kontroli zewnętrznej przez organy wyższych instancji; służy indywidualnej akceptacji orzeczenia; umacnia poczucie zaufania społecznego i demokratycznej kontroli nad wymiarem sprawiedliwości; wzmacnia bezpieczeństwo prawne.

W powołanym powyżej postanowieniu o sygn. SK 48/04 dotyczącym uzasadnienia oddalenia kasacji w sprawie karnej z powodu jej bezzasadności Trybunał wskazał, że wszystkie funkcje uzasadnienia są zakotwiczone w konstytucyjnych zasadach i wartościach, takich jak zasada państwa prawa, godność ludzka czy skuteczne prawo do sądu. Jednak nie w każdym wypadku każda z tych funkcji dochodzi do głosu równie silnie. Zależy to od szczebla, na którym toczy się postępowanie, przedmiotu orzeczenia, formy uzasadnienia (ustne, pisemne). Przy dokonywaniu oceny każdego ograniczenia obowiązku uzasadniania orzeczeń konieczna jest zatem dokładna analiza wszystkich

czynników, uwarunkowań i kryteriów. Należy zauważyć, że zwłaszcza w przypadku orzeczeń kończących sprawę, z natury niezaskarżalnych, zostaje wyłączona funkcja uznawana za podstawową, tj. umożliwienia zewnętrznej kontroli orzeczenia. Dlatego też w wielu systemach prawnych, w państwach niewątpliwie zaliczanych do demokratycznych państw prawa, przewidziane są ograniczenia uzasadniania takich właśnie orzeczeń.

3.4. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) wskazuje się, że prawo do uzasadnienia orzeczenia, zarówno w sprawach karnych jak i cywilnych, jest elementem prawa do sprawiedliwego postępowania gwarantowanego w art. 6 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.). Zakres tego wymagania zależy jednak od charakteru orzeczenia i może być oceniony jedynie w okolicznościach danej sprawy (por. wyrok z 9 grudnia 1994 r. w sprawie 18390/91 Ruiz Torija przeciwko Hiszpanii, pkt 29, wyrok z 27 września 2001 r. w sprawie 49684/99 Hirvisaari przeciwko Finlandii, pkt 30).

Uzasadnienie orzeczenia jest niezbędne nie tylko do zapewnienia wymiarowi sprawiedliwości transparentności i poddania go społecznej kontroli, ale także w celu umożliwienia stronom zapoznania się z jego motywami w kontekście ewentualnego środka odwoławczego. Konieczność uzasadnienia orzeczenia leży również w interesie skarżącego, który może sprawdzić, czy i w jaki sposób jego argumenty zostały wzięte pod rozwagę i ocenione przez sąd, oraz w interesie społeczeństwa, które zapozna się z motywami orzeczenia wydanego w jego imieniu (por. wyrok z 1 lipca 2003 r. w sprawie 37801/97 Suominen przeciwko Finlandii, pkt 36-37, wyrok z 22 lutego 2007 r. w sprawie 1509/02 Tatishvili przeciwko Rosji, pkt 58).

Obowiązek uzasadnienia orzeczenia ciąży na sądach pierwszej i drugiej instancji, jednakże w wypadku tych ostatnich wystarczające może okazać się przejęcie argumentacji sądu niższej instancji (por. wyrok z 19 grudnia 1997 r. w sprawie Helle przeciwko Finlandii, pkt 60, wyrok z 21 stycznia 1999 r. w sprawie 30544/96 Garcia Ruiz przeciwko Hiszpanii, pkt 26). Obowiązek uzasadniania orzeczeń ciąży także na sądach najwyższych, gdy dokonują merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy (por. wyrok z 10 sierpnia 2006 r. w sprawie 40476/98 Yanakiev przeciwko Bułgarii, pkt 72 wyrok z 15 marca 2007 r. w sprawie 19215/04 Gheorghe przeciwko Rumunii, pkt 50).

Uzasadnienie powinno odpowiadać określonemu standardowi, co podlega kontroli ETPCz w ramach oceny rzetelności postępowania. Trybunał nie jest jednak władny kontrolować uzasadnień sądowych merytorycznie, albowiem stosowanie prawa krajowego pozostawia się sądom krajowym (zob. wyrok z 9 grudnia 1994 r. w sprawie 18064/91 Hiro Balani przeciwko Hiszpanii, pkt 27). Ustalił jednak, że zakres uzasadnienia może być różny w zależności od charakteru sprawy, rodzaju podnoszonych w sprawie argumentów, a także pewnych zwyczajów ukształtowanych przez wymiar sprawiedliwości danego państwa – strony Konwencji (zob. cytowany powyżej wyrok w sprawie Ruiz Torija przeciwko Hiszpanii, pkt 30).

3.5. Również w literaturze zwraca się uwagę na procesowe i pozaprocessowe funkcje uzasadnienia rozstrzygnięć sądowych. Celem uzasadnienia jest zagwarantowanie braku arbitralności, wyeliminowanie wpływu czysto osobistych preferencji sędziego, zapewnienie poszanowania prawa do obrony (czy szerzej: obrony racji strony), stworzenie szansy skontrolowania rozumowania sędziego, zmuszenie go do refleksji nad samym rozstrzygnięciem (które może wszak być podjęte intuicyjnie), udzielenie wskazówek co do środków prawnych (zob. E. Łętowska, *Pozaprocessowe znaczenie uzasadnienia sądowego*, „Państwo i Prawo”, z. 5/1997, s. 5). Konieczność uzasadnienia orzeczenia oddziałuje pozytywnie na samą czynność orzekania. Wymaga od sędziego sumiennego zastanowienia się nad swoim rozstrzygnięciem, zmusza go do samokontroli, do wnikliwej analizy

zebranego materiału i całokształtu danej sprawy oraz do głębszego przemyślenia ostatecznej decyzji, zarówno w aspekcie jej słuszności, jak i siły przekonywującej motywów. Uzasadnienie, stwarzając gwarancję, że sąd będzie się starannie zastanawiał nad samym rozstrzygnięciem, wywiera bezpośredni wpływ na jakość orzecznictwa wyrażającą się w stopniu zasadności oraz legalności wydawanych przez sąd orzeczeń i tym samym przyczynia się do podniesienia poziomu orzecznictwa (zob. A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego...*, s. 752-753).

3.6. Rozważając powyżej przedstawione funkcje uzasadnienia orzeczeń, należy zauważyć, że nie w każdym przypadku wszystkie funkcje uzasadnienia dochodzą do głosu równie silnie. Zależy to bowiem od szczebla postępowania, przedmiotu orzeczenia i formy uzasadnienia: ustne lub pisemne.

Prokurator Generalny i Marszałek Sejmu trafnie wskazali, że w przypadku orzeczeń, które, tak jak w niniejszej sprawie, nie podlegają zaskarżeniu, odpada podstawowa funkcja uzasadnienia, jaką jest zewnętrzna kontrola orzeczenia przez organy wyższych instancji. Podobnie, w przypadku orzeczeń niezaskarżalnych, odpada funkcja uzasadnienia decyzji procesowej polegająca na ułatwieniu stronie podjęcia racjonalnej decyzji w przedmiocie zaskarżenia.

Należy również podzielić stanowisko wszystkich uczestników postępowania, że w przypadku orzeczeń sądów rejonowych w niewielkim stopniu dochodzi do głosu funkcja wyjaśniająco – interpretacyjna uzasadnienia. To bowiem uzasadnienia orzeczeń najwyższych organów sądowych wywierają wpływ na rozwój rzeczywistych standardów prawnych i formowanie praktyki, które na podstawie obowiązujących przepisów kształtują treść prawa. W szczególności uzasadnienia orzeczeń Sądu Najwyższego są analizowane przez sądy, pełnomocników stron, naukę prawa oraz opinię publiczną; jest to tzw. kontrola zewnętrzna *sensu largo* (por. powoływane powyżej wyroki Trybunału z: 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/05 i z 30 maja 2007 r., sygn. SK 68/06).

Powyższe względy prowadzą do wniosku, że w przypadku rozpatrywania przez sąd rejonowy sprawy zainicjowanej skargą na czynności komornika i wydania postanowienia, które nie podlega zaskarżeniu zażaleniem, główną rolę mogłaby odgrywać funkcja legitymizacyjna uzasadnienia postanowienia, która dokonuje się w skali indywidualnej (strony postępowania). Przedstawienie motywów rozstrzygnięcia pozwala stronie łatwiej je zaakceptować (tzw. indywidualna akceptacja orzeczenia), a w konsekwencji buduje zaufanie społeczne do władzy sądowniczej.

4. Ocena zgodności art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

4.1. Istota zarzutu sformułowanego przez skarżące w odniesieniu do art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. sprowadza się do tego, że kwestionowane przepisy nie przewidują obowiązku sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, które nie podlega zaskarżeniu. W ocenie skarżących, rozwiązanie przewidziane w kwestionowanych przepisach uniemożliwia stronie zapoznanie się z motywami, jakimi kierował się sąd, wydając orzeczenie, a tym samym narusza prawo do sądu gwarantowane w art. 45 ust. 1 Konstytucji.

4.2. Odnosząc się do gwarancji proceduralnych wynikających z art. 45 ust. 1 Konstytucji, Trybunał wyraził pogląd, że sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. Wymóg sprawiedliwego postępowania zakłada bowiem dostosowanie jego zasad do specyfiki rozpoznawanych spraw (por. wyroki TK z: 13 maja 2002 r., sygn. SK 32/01, OTK ZU nr 3/A/2002, poz. 31; 11 czerwca 2002 r., sygn. SK 5/02,

OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 41, s. 554, wyrok z 16 listopada 2011 r., sygn. SK 45/09, OTK ZU nr 9/A/2011, poz. 97). Prawo do sądu nie ma bezwzględneho i absolutnego charakteru, stwarzającego uprawnionemu możliwość nieograniczonej ochrony swych praw na drodze sądowej w ramach każdej procedury i każdego typu postępowania (wyrok TK z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 109). Gwarancje konstytucyjne związane z prawem do sądu nie mogą być traktowane jako nakaz urzeczywistnienia w każdym trybie i w każdym rodzaju procedury tego samego zestawu instrumentów procesowych, jednolicie określających pozycję stron postępowania i zakres przysługujących im środków procesowych. Przy odmiennym założeniu można by bowiem zakwestionować wszystkie odrębności proceduralne, występujące w ramach postępowania cywilnego, które służą zapewnieniu szybszej i bardziej efektywnej ochrony praw i interesów podmiotów dochodzących swych praw przed sądem. Nieuzasadnione byłoby przyjmowanie, z powołaniem się na regulacje konstytucyjne, konieczności tworzenia rozwiązań, które odtwarzałyby – w odniesieniu do każdej kategorii sprawy, bez względu na jej specyfikę i inne racje, związane najczęściej ściśle z postulatem efektywności stosowanych procedur – ten sam idealny, abstrakcyjny model postępowania (por. wyroki z: 28 lipca 2004 r., sygn. P 2/04, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 72; 23 października 2006 r., sygn. SK 42/04, OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 125; 14 października 2008 r., sygn. SK 6/07, OTK ZU nr 8/A/2008, poz. 137). W konsekwencji należy stwierdzić, że nie każda odmienność lub specyfika postępowania sądowego musi być *a priori* traktowana jako ograniczenie prawa do sądu i związanych z tym gwarancji procesowych stron. Z Konstytucji nie wynika bowiem założenie, że każde postępowanie sądowe musi operować tym samym instrumentarium procesowym.

Swoboda ustawodawcy kształtowania odpowiednich procedur nie oznacza jednak dopuszczalności wprowadzania rozwiązań arbitralnych, ograniczających nadmiernie i bez istotnych racji prawa procesowe strony, których realizacja stanowi warunek prawidłowego i sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy. Do naruszenia gwarancji konstytucyjnych związanych z prawem do sądu dochodziłoby wówczas, gdyby ograniczenie uprawnień procesowych stron było nieproporcjonalne do realizacji takich celów jak zapewnienie większej efektywności postępowania i jego szybkości, a jednocześnie uniemożliwiałoby właściwe zrównoważenie pozycji procesowej stron.

Jeżeli zatem ograniczenie uprawnień procesowych strony jest zbędne lub nadmierne z punktu widzenia zamierzonych przez ustawodawcę celów, takich jak zapewnienie większej efektywności postępowania i jego szybkości, a jednocześnie uniemożliwia właściwe zrównoważenie pozycji procesowej stron, czy wreszcie prowadzi do arbitralnego rozstrzygnięcia „sprawy” – to w tego rodzaju przypadkach dochodziłoby do naruszenia gwarancji konstytucyjnych związanych z prawem do sądu.

W tej więc płaszczyźnie należało rozważyć konstytucyjność regulacji wyłączającej obowiązek sporządzenia przez sąd pisemnego uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które to postanowienie nie przysługuje środek zaskarżenia.

4.3. Obie skarżące i Rzecznik Praw Obywatelskich, kwestionując konstytucyjność art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c., zwracają uwagę na kumulację czynników, prowadzących do naruszenia prawa strony do informacji. Wiąże się to faktem, że sprawy egzekucyjne rozstrzygane są zasadniczo na posiedzeniu niejawnym, a sąd rozpoznający sprawę zainicjowaną skargą na czynności komornika nie ma obowiązku sporządzenia pisemnego uzasadnienia postanowienia, jeżeli nie kończy ono postępowania w sprawie.

Dla poparcia swoich twierdzeń pierwsza skarżąca przywołała cytowany powyżej wyrok z 30 maja 2007 r., sygn. SK 68/06, w którym Trybunał Konstytucyjny rozważał brak obowiązku uzasadnienia postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu jej

bezzasadności. Sytuacja, którą badał Trybunał w tamtej sprawie, nie jest tożsama z sytuacją w sprawie obecnej z kilku względów. Powodem stwierdzenia przez Trybunał niekonstytucyjności poddanego kontroli przepisu była kumulacja w instytucji przedsądu kilku nieproporcjonalnych ograniczeń wyłączających obowiązek informacyjny Sądu Najwyższego. Rozstrzygający w powołanej sprawie był nie tyle brak obowiązku podania motywów rozstrzygnięcia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i orzekanie w tej sprawie na posiedzeniu niejawnym, ile przede wszystkim posłużenie się przez ustawodawcę wyrażeniem niedookreślonym „oczywistej bezzasadności”. Poza tym sprawa dotyczyła uzasadnienia rozstrzygnięcia zapadłego w sprawie głównej, wydanego przez najwyższy organ sądowy, którego orzecznictwo wywiera znaczący wpływ na kształtowanie się praktyki i standardów prawnych. W niniejszej sprawie badane są przepisy dotyczące postanowienia sądu rejonowego, które ma charakter wpadkowy.

Nie można również podzielić poglądu przedstawionego przez skarżące, że brak pisemnego uzasadnienia orzeczenia powoduje arbitralność rozstrzygnięcia sądu. Sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia następuje bowiem po wydaniu rozstrzygnięcia w sprawie, które polega na weryfikacji argumentów przedstawionych przez strony. Do podobnych wniosków doszedł Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 20 stycznia 2010 r., sygn. P 70/08. Trybunał wskazał, że sąd rozpoznający merytorycznie skargę dłużnika na czynność komornika oceniał prawidłowość i zgodność z przepisami procedury działań i czynności egzekucyjnych dokonywanych przez komornika. W toku prawidłowego sądowego stosowania prawa na ocenę tę nie wpływa to, że decyzja sądu będzie lub nie będzie uzasadniana w pisemny sposób.

4.4. Oceniając konstytucyjność zaskarżonej regulacji w kontekście prawa do sądu, gwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji, należy zestawić prawo jednostki do informowania ze sprawnością i szybkością postępowania egzekucyjnego. Prawo do sądu obejmuje bowiem również postulat rozsądnych ram czasowych egzekucji prawomocnych wyroków, które nie mogą pozostać niewykonywane (por. wyrok z 4 listopada 2010 r., sygn. K 19/06).

W wyroku z 12 kwietnia 2012 r., sygn. SK 21/11, Trybunał, analizując cele i funkcje postępowania egzekucyjnego, wskazał, że w postępowaniu tym nie rozstrzyga się sporu między stronami, ale jedynie dąży do zapewnienia skuteczności już wydanemu rozstrzygnięciu. Dlatego też szczególnego znaczenia nabierają postulaty efektywności i szybkości egzekucji, zwłaszcza gdy wierzyciel uzyskał tytuł egzekucyjny często po długotrwałym i kosztownym procesie. Ich realizacji służą m.in. regulacje przewidujące orzekanie przez sąd na posiedzeniu niejawnym (art. 766 k.p.c.), dopuszczające zażalenie na postanowienie sądu tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 767⁴ § 1 k.p.c.) oraz wyłączające możliwość skorzystania z nadzwyczajnych środków zaskarżenia – skargi kasacyjnej i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 767⁴ § 2 i 3 k.p.c.). Nie powinno budzić wątpliwości, że realizacja prawa do sądu, obejmującego prawo do wiążącego rozstrzygnięcia sądowego, wymaga ukształtowania postępowania egzekucyjnego w sposób zapewniający jego szybkość i efektywność.

4.5. Sąd rejonowy sprawuje w postępowaniu egzekucyjnym wymiar sprawiedliwości, rozstrzygając spory powstałe na tle prowadzonej egzekucji oraz kontrolując legalność działań i zaniechań komornika. Sąd sprawujący nadzór czuwa, aby dokonywane przez komornika czynności pozostawały w zgodzie z treścią tytułu wykonawczego oraz innymi normami określającymi zasady prowadzenia egzekucji. Podstawowym środkiem prawnym przysługującym stronom postępowania egzekucyjnego w tym zakresie jest skarga na czynności komornika.

Jak już była mowa o tym w części III, pkt 2.5., skarga ta ma bardzo szeroki zakres zastosowania. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę, że czynnikiem, który wpływa

na przedłużenie postępowania egzekucyjnego, jest sama duża dostępność omawianego środka prawnego. W jednej sprawie egzekucyjnej strony mogą wnieść potencjalnie niedającą się z góry określić liczbę skarg na czynności komornika. Tylko nieliczne czynności komornika nie podlegają zaskarżeniu za pomocą skargi na podstawie art. 767 k.p.c.

Ustawodawca, pragnąc zadośćuczynić postulatowi szybkości postępowania, wyznaczył sądowi orzekającemu w art. 767² k.p.c. tygodniowy termin na rozpoznanie skargi. Należy zauważyć, że termin ten jest w rzeczywistości krótszy niż tydzień, ponieważ przed rozstrzygnięciem sąd przekazuje odpis skargi komornikowi, przy czym powinien to uczynić w dniu, w którym wpłynęła skarga niedotknięta brakami formalnymi, albo w dniu, w którym jej braki zostały uzupełnione. Komornik powinien przedstawić uzasadnienie dokonania zaskarżonej czynności lub przyczyn jej zaniechania wraz z aktami sprawy w terminie do trzech dni od otrzymania wezwania sądu wraz z kopią skargi (art. 767 § 4 k.p.c.). Nawet zatem zakładając, że przekazanie odpisu skargi następuje tego samego dnia co wpływ skargi bez braków i należycie opłaconej do sądu, a przedstawienie przez komornika akt z uzasadnieniem zaskarżonej czynności nie później niż w trzecim dniu od przekazania odpisu skargi, sąd może przystąpić do jej rozpoznania w czwartym dniu terminu, co skraca praktycznie termin do trzech dni (por. H. Pietrkowski, uwagi do art. 767², [w:] T. Ereciński (red.) *Kodeks postępowania cywilnego...*, A. Adamczuk, uwagi do art. 767², [w:], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, M. Manowska (red.) Warszawa 2011).

Biorąc pod uwagę przytoczone okoliczności, a także uwzględniając inne obowiązki orzecznicze sądu, należało stwierdzić, że konieczność sporządzenia pisemnego uzasadnienia każdego postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie, powodowałaby nadmierne obciążenie sądu i wpływałoby na przedłużenie postępowania egzekucyjnego.

Postanowienie sądu, wydane w postępowaniu zainicjowanym skargą na czynności komornika, może uwzględnić skargę albo ją oddalić. W obu przypadkach, gdy postanowienie nie kończy postępowania w sprawie, sąd nie ma obowiązku sporządzenia pisemnego uzasadnienia. Jednak problem rozpatrywany w niniejszej sprawie dotyczy głównie sytuacji, gdy sąd orzekający nie podzieli argumentów skarżącego. Strona jest zainteresowana poznaniem motywów rozstrzygnięcia sądu, zwłaszcza gdy sąd oddali skargę na czynności komornika. W istocie strona nie jest pozbawiona możliwości poznania tych motywów. Oddalenie skargi na czynności komornika można rozumieć w ten sposób, że sąd rozpoznający skargę zaakceptował argumenty przedstawione przez komornika, który zgodnie z art. 767 § 4 k.p.c., ma obowiązek przedstawić w sprawie pisemne uzasadnienie dokonania zaskarżonej czynności lub przyczyn jej zaniechania, które przekazuje wraz z aktami sprawy do sądu. Na podstawie art. 9 k.p.c., który znajduje zastosowanie na mocy art. 13 § 2 k.p.c. również do postępowania egzekucyjnego, strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt.

Trybunał Konstytucyjny podzielił pogląd Sejmu, że wprowadzenie w przypadku skargi na czynności komornika wyjątku od zasady, że postanowienia sądu, na które nie przysługuje zażalenie, nie zawierają uzasadnienia, byłoby naruszeniem konstrukcji zawartej w art. 357 k.p.c. Pojawiłoby się zatem pytanie, dlaczego obowiązek sporządzenia uzasadnienia nie obejmuje pozostałych postanowień incydentalnych, wydawanych w toku postępowania cywilnego. Wyjątkowe potraktowanie postanowień wydanych w toku rozpoznania skargi na czynności komornika nie znajdowałoby wystarczającego uzasadnienia. Orzeczenie o niekonstytucyjności zaskarżonego przepisu byłoby pokusą dla dalszego rozmontowania obecnej konstrukcji prawnej. Wprowadzenie zasady, że każde postanowienie sądu, nawet w sprawie incydentalnej, powinno zawierać pisemne uzasadnienie, spowodowałoby niewątpliwie wydłużenie postępowania cywilnego, a w konsekwencji mogłoby prowadzić do naruszenia prawa do sądu, czyli do wtórnej niekonstytucyjności.

4.6. Prawo do sądu, którego elementem jest prawo do ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymaganiami jawności, tak aby strony postępowania były poinformowane o motywach rozstrzygnięcia, nie ma charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom, których przesłanki określa art. 31 ust. 3 Konstytucji. Są to: ustawowa forma ograniczeń, istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia tych ograniczeń, funkcjonalny związek ograniczeń z realizacją wskazanych wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób) oraz zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności. Granice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności na podstawie ustaw wyznaczają zatem zasada proporcjonalności oraz koncepcja ochrony istoty poszczególnych praw i wolności.

Rezygnacja z obowiązku uzasadnienia niektórych orzeczeń może wynikać z konieczności ochrony innych wartości konstytucyjnych. Trybunał podzielił stanowisko Sejmu i Prokuratora Generalnego, że wyłączenie obowiązku sporządzenia uzasadnienia postanowienia po rozpoznaniu skargi na czynności komornika można usprawiedliwiać ochroną praw i wolności innych osób, żądających szybkiego i efektywnego zakończenia postępowania egzekucyjnego, a także porządku publicznego –sprawności funkcjonowania sądownictwa i wykonywania prawomocnych orzeczeń. Szybkość i sprawność postępowania wpływają na skuteczność ochrony gwarantowanych w Konstytucji praw i wolności jednostki. Przeciągające się postępowanie egzekucyjne jest także zagrożeniem dla porządku publicznego w demokratycznym państwie prawnym i może prowadzić do zakwestionowania istoty ochrony sądowej praw jednostki.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, kwestionowana regulacja zawarta w k.p.c. jest w stanie doprowadzić do realizacji celów zamierzonych przez ustawodawcę. Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w cytowanej powyżej uchwale z 20 listopada 2008 r., sygn. akt III CZP 107/08, zastosowanie art. 357 k.p.c. w sprawach, w których wniesiona została skarga na czynności komornika, sprzyja osiągnięciu zasadniczego celu egzekucji, wynikającego z jej istoty, jakim jest skuteczność osiągana w sprawnym i szybkim działaniu organu egzekucyjnego. Wyłączenie obowiązku uzasadniania postanowień w sprawach zainicjowanych skargą na czynności komornika przyspiesza osiągnięcie tego celu, pozwala bowiem uniknąć tych czynności sądu, które nie są konieczne i dezorganizują egzekucję. Zdaniem SN, jest oczywiste, że sporządzenie i doręczenie uzasadnienia, na które nie przysługuje zażalenie, przedłuża postępowanie, a łącząc się z przekazaniem akt komorniczych sądowi, może prowadzić także do czasowego ustania egzekucji, a nawet, co pokazuje praktyka, do jej zawieszania.

W konsekwencji obowiązek sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia w sprawie incydentalnej, spełniający jedynie rolę informacyjną, wprowadzałby brak równowagi pomiędzy korzyściami wynikającymi z zadośćuczynienia tej funkcji a utrudnieniami w realizacji innych wartości podlegających ochronie konstytucyjnej. Trybunał Konstytucyjny stwierdził zatem, że art. 357 § 2 zdanie drugie w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Z powyższych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.